

Jeroen Brandjes volgt de reptielen en amfibieën in het Gooi, onder andere de Limitische Heide. Hij schrijft het volgende kritische stuk over beheersplannen van het Goois Natuurreservaat voor de Limitische Heide

Langs de Gooimeerkust bij Huizen (NH) ligt de Limitische Heide. Het is de noordelijkste van drie kleine heideterreintjes en ongeveer 33 hectare groot. Het open struikheide-gedeelte is tegenwoordig ongeveer 7 hectare groot en geheel omsloten door gemengd bos en villatuinen. In de jaren tachtig dreigde de hei te verbossen wat door tijdig ingrijpen van het Goois Natuurreservaat (GNR) voorkomen werd.

De Limitische Heide vormt door de flinke accidentatie en de aanwezigheid van veel oude heidestruiken en open stuifzand een geschikt habitat voor zandhagedissen. Het is de enige plek in het Gooi waar de soort nog voorkomt. In 1996 werd de populatie op niet meer dan 59 volwassen dieren geschat (Grinwis & Molenaar, 1996). Sinds 1996 is de Limitische Heide opgenomen in het Meetnet Reptielen.

het beheer tot nu toe

De Limitische Heide is eigendom van het GNR. Sinds de winter van 1987/88 - toen het GNR het gebied openmaakte door verwijdering van bomen en opslag - zijn er op de heide paden dichtgelegd (tussen 1989-1992), is er gemaaid (in 1991), is er handmatig geplagd (1991-1992) en is jaarlijks opslag verwijderd. Door dit beheer is de resterende oppervlakte aan oude struikhei begin jaren negentig fors toegenomen. Een voorbeeld van effectief heidebeheer, geïndiceerd door het behoud van de zandhagedis, die elders in het Gooi uitstierf.

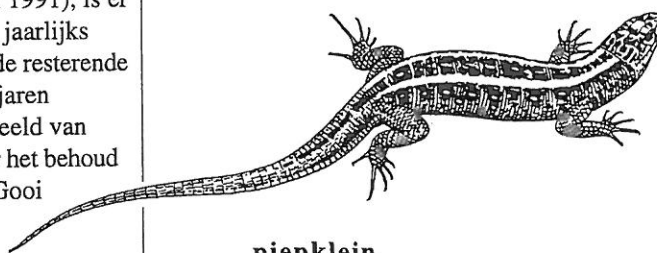
In 1995 echter werden drie brede stroken binnen het centrale heidegedeelte machinaal geplagd. Twee van deze plagstroken werden getrokken op weinig structuurrijke, enigszins vergraste delen van de heide. De derde strook werd helaas getrokken op een niet-vergraste helling met veel oude struikheide: een kerngebied van de zandhagedissen.

Momenteel ontwikkelt zich op de drie plagstroken een 'weelderige' grasvegetatie, waardoor de indruk gewekt wordt dat de bodem te verrijkt is en/of niet diep genoeg is afgeplagd om heide effectief te kunnen laten terugkeren. Voor de genoemde helling is hierdoor het wrange beeld ontstaan dat oude struikheide met hagedissen is ingeruild voor een grasmat zonder hagedissen.

nieuwe plannen: begrazing

Via de media heeft het GNR het afgelopen jaar te kennen gegeven de Limitische Heide te willen laten begrazen door runderen. Er zijn echter redenen om de geschiktheid van deze beheersvorm op de Limitische Heide in twijfel te trekken.

Runderbegrazing kan onder bepaalde voorwaarden zeker gunstig uitpakken voor reptielen. Dit is vooral gebleken voor heideterreinen waar het beheer decennia lang uit 'nietsdoen' bestond. Successie - versneld door verdroging, verzuring en/of vermeting - had dergelijke terreinen (bijvoorbeeld het Wasperveld in Drenthe) veranderd in een grasvlakte met bosvorming, een voor reptielen ongunstige ontwikkeling. Runderbegrazing heeft hierbij in een aantal gevallen goed uitgekapt: heide keerde terug en de reptielen ook (zie André Donker in Nieuwsbrief 12). Echter, de Limitische Heide wordt al succesvol beheerd. Over de positieve bijdrage van begrazing aan het behoud van terreinen die reeds succesvol beheerd worden is veel minder bekend.

piepklein

Maar het grootste probleem voor de Limitische Heide met het oog op begrazing is dat het piepklein is. Op dergelijke kleine terreinen is het risico van overbegrazing erg groot. Zelfs op terreinen waar extensief gewaande begrazing plaatsvindt en dan ook nog alleen in het groeiseizoen, komt het voor dat heide zich nauwelijks ontwikkelt en reptielen in hun voortbestaan bedreigd worden (André Donker in Nieuwsbrief 12). Het feit dat kennis over optimale dichtheden van grote grazers voor succesvol beheer nog onvoldoende groot is, is reden genoeg om terughoudend tegenover begrazing te staan; zeker op terreinen die zeer waarschijnlijk te klein zijn om zelfs een kleine kudde grazers periodiek te onderhouden.

Vaak wordt de in te zetten hoeveelheid grazers bepaald aan de hand van oppervlakte beschikbaar leefgebied en niet aan de hand van oppervlakte geschikt foerageergebied (in dit geval de open heide: het leefgebied van de hagedissen). Dit betekent dat bij een reële berekening van de effectieve dichtheid van runderen op de Limitische Heide rekening gehouden moet worden met de zeer beperkte oppervlakte van 7 hectare heideveld. De verwachting is dat deze berekening leidt tot een zeer klein aantal in te zetten grazers, waardoor begrazing geen stand kan houden als optimale optie voor beheer van de Limitische Heide. Grote grazers zijn immers kuddedieren. Daarnaast zal het maatschappelijk draagvlak mogelijk inkrimpen wanneer de kostbare, doch noodzakelijke omheining voor slechts twee runderen aangelegd wordt.

Alternatieven zijn wel degelijk mogelijk

Om een gezonde Limitische Heide met zandhagedissen in het Gooi te behouden kan aan een combinatie van de volgende beheersvormen en maatregelen gedacht worden:

- niet meer machinaal plaggen

Van de momenteel nog structuurarme en vergraste delen van de heide kan iedere drie jaar een gedeelte handmatig geplagd worden, waarbij oude heidestruiken en geaccidenteerde deelgebiedjes nadrukkelijk vermeden dienen te worden. De zandhagedissen op de Limitische Heide vertonen een voorkeur voor oude struikheide op open zand of mos. De droge mosvegetatie tussen de heide wordt gebruikt om op te zonnebaden of om dekking onder te zoeken.

- opslag blijven verwijderen

- zodat verbossing voorkomen wordt - zonder een geheel kaal, open gebied te realiseren. Beperkte mate van opslag bevordert de structuurvariatie en beperkt negatieve invloeden van wind.

- de komende jaren nog niet begrazen, maar het huidige beheer aanscherpen bij onvoldoende resultaat. Begrazing op de Limitische Heide kan pas overwogen worden als de dichtheid van grazers met zekerheid voldoende laag gehouden kan worden. En dit lijkt alleen realiseerbaar wanneer het foerageergebied van de in te zetten grazers vergroot wordt.

- versnippering opheffen

Om dit laatste te bereiken en om de verspreidingsmogelijkheden van de hagedissen te bevorderen dienen voor iedere vorm van begrazing

- naast het vergroten van het heide-areaal op de Limitische Heide zelfs door gedeeltelijke ontbossing (bijvoorbeeld van 7 naar 14 hectare open heide) - ontsnipperende maatregelen getroffen te worden. Ideeën hiervoor zijn in een studie uitgewerkt door Grinwis & Molenaar (1996). Door het aanleggen van verbindingszones en passagemogelijkheden voor zowel de grazers als de inheemse fauna kan de Limitische Heide in eerste instantie verbonden worden met de twee naburige heideterreintjes: de Nieuwe Bussumerheide en de Vliegheide.

en dan..

Na het slagen van de genoemde ingrepen kan wellicht wél een kleine kudde grazers ingezet worden zonder dat zandhagedis de negatieve gevolgen van overbegrazing hoeft te ondervinden (een te intensief begraasde heide - waardoor heide ontstaat van circa 15 cm hoog - geeft zandhagedissen onvoldoende dekking). Bovendien zal men het begrazen moeten beperken tot seizoensbegrazing, alleen voorjaar en zomer. 's Winters bij gebrek aan overige vegetatie zouden de runderen aan de heide beginnen te vreten. Dat is wat niemand wil!

